

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Geography and Environmental Hazards

Volume 11, Issue 2 - Number 42, Summer 2022

<https://geoeh.um.ac.ir>

<https://dx.doi.org/10.22067/geoeh.2022.73297.1126>

جغرافیا و مخاطرات محیطی، سال یازدهم، شماره چهل و دوم، تابستان ۱۴۰۱، صص ۱۲۵-۱۰۷

مقاله پژوهشی

بازتاب همه‌گیری کرونا بر افزایش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در جوامع شهری

(نمونه مطالعه: شهر شیراز)

محمدرضا حقی - استادیار شهرسازی، گروه معماری، دانشکده فنی و مهندسی، دانشگاه رازی، کرمانشاه، ایران.

احسان حیدرزاده^۱ - استادیار شهرسازی، گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۰/۲۲ تاریخ تصویب: ۱۴۰۰/۱۱/۱۱

چکیده

شاید بتوان گفت همه‌گیری کرونا یکی از اصلی‌ترین مخاطرات دهه‌های اخیر بوده است که در گستره‌ای جهانی، جوامع را با چالش‌های جدی اقتصادی و اجتماعی مواجه نمود. از همین رو، تحلیل بازتاب این همه‌گیری بر افزایش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی به‌عنوان زیربنای تدوین پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفت. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایش میدانی انجام پذیرفته است. با بررسی پژوهش‌های پیشین، ۲۴ متغیر اقتصادی و اجتماعی شهری که با همه‌گیری بیماری کرونا تحت تأثیر قرار گرفته‌اند شناسایی شده و در دو محله با ساختار اقتصادی و اجتماعی متفاوت در شهر شیراز مورد بررسی قرار گرفته‌اند. از این رو تعداد ۱۰۰ پرسشنامه (بیش از ۴ برابر تعداد متغیرها) در هر یک از محلات توزیع شده است. در ادامه داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و به کمک مدل تحلیل عاملی اکتشافی مورد سنجش قرار گرفته‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد پیامدهای منفی همه‌گیری کرونا بر جوامع شهری به ترتیب در ۵ عامل «بنیه اقتصادی خانوار»، «حمایت دولتی»، «سلامت جسمی و روانی»، «هزینه خانوار» و «تعاملات اجتماعی» خود را نشان داده است. بازتاب این پیامدها در محلات فقیر بیش از محلات مرفه است؛ به طوری که به‌ویژه در متغیرهای «تهیه وسایل آموزش مجازی»،

Email: e.heidarzadeh@pgu.ac.ir

۱ نویسنده مسئول: ۰۹۱۷۱۲۶۳۶۴۴

نحوه ارجاع به این مقاله:

حقی، محمدرضا؛ حیدرزاده، احسان؛ ۱۴۰۱. بازتاب همه‌گیری کرونا بر افزایش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در

جوامع شهری (نمونه مطالعه شهر شیراز). *جغرافیا و مخاطرات محیطی*. ۱۱(۲). صص ۱۲۵-۱۰۷

<https://dx.doi.org/10.22067/geoeh.2022.73297.1126>

«مصرف خوراکی و مواد غذایی»، «تأمین کالاهای اساسی»، «ناامنی، جرم و جنایت»، «مصرف پوشاک» و «اشتغال و کسب و کار» موجب نابرابری‌هایی شدید می‌شود. از همین رو در پایان با بهره‌گیری از مدل تحلیل رگرسیون چندمتغیره خطی، عوامل دارای اولویت برای کاربست در سیاست‌ها و برنامه‌های مسئولین دولتی و مدیران شهری مشخص شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: مخاطرات طبیعی، بیماری‌های همه‌گیر، نابرابری اقتصادی اجتماعی، کووید ۱۹، شهر شیراز.

۱- مقدمه

در دو دهه اول قرن ۲۱، جهان شاهد اپیدمی سندرم‌های شدید تنفسی زیکا، ابولا، تب زرد و درنهایت کرونا بوده است (جادران و یزدانی، ۱۳۹۹). فوران ویروس کرونا در سراسر جهان بلافاصله منجر به کاهش بی‌سابقه فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و درنهایت بیکاری و کاهش شدید درآمد افراد شد (یادا و ایقبال، ۲۰۲۱) و به تبع آن، بخشی از جمعیت به حالت فقر شدید فرو رفته و ناامنی غذایی افزایش یافت (پریرو و آلیویرا، ۲۰۲۱). سازمان ملل متحد و سایر نهادها مانند صندوق بین‌المللی پول خاطر نشان کردند که این همه‌گیری نابرابری را در سطح جهانی افزایش داده و خطر جهانی رکود اقتصادی را به دنبال خواهد داشت (وان بارنولد و همکاران، ۲۰۲۰).

سابقه همه‌گیری‌های پیشین حاکی از افزایش نابرابری‌ها هم در مقیاس جهانی که در آن کشورهای ثروتمندتر میزان کمتری از بیماری‌ها و مرگ‌ومیرها را نشان می‌دهند و هم در مقیاس ملی و شهری که در آن نواحی دارای ضعف اقتصادی و اجتماعی، وضعیت بدتری را تجربه می‌کنند (ماری دل‌آلمو و همکاران، ۲۰۲۱). در واقع، کسانی که در مناطق دارای مشکلات اقتصادی شدید زندگی می‌کنند به احتمال زیاد پیامدهای نامطلوب سلامتی مانند بروز بیشتر مرگ‌های زودرس را تجربه خواهند کرد (خانی جهانی و توماسنی، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، بررسی‌ها نشان داده است عوامل متعددی از جمله سالمندی، جنسیت مردانه و افراد مبتلا به بیماری‌های زمینه‌ای مزمن، با شدت بیشتری کووید ۱۹ را تجربه می‌کنند. از نظر درآمدی، افراد با درآمد پایین که معمولاً مشاغل ضروری دارند و ملزم به کار مداوم در خارج از خانه هستند، در معرض خطر بیشتری هستند. همچنین در خانواده‌های چندنسلی یا شرایط تراکم خانوار در واحد مسکونی نیز وضعیت مطلوب نیست چنانکه در مطالعه اخیر از شهر بزرگ چنای در هند مشاهده شد نواحی با وضعیت اقتصادی اجتماعی ضعیف‌تر، شیوع بالاتری از کووید ۱۹ را تجربه کرده‌اند (لیتل و همکاران، ۲۰۲۱).

1. Yadav & Iqbal
2. Pereira & Oliveira
3. Van Barneveld et al.
4. Mari-Dell'Olmo et al.
5. Khanijahani & Tomassoni
6. Little et al.

در کشور چین همراه با محدودیت‌های شدید بر روی حرکت افراد، سفرهای مربوط به تجارت و همچنین جابه‌جایی کالا و کارگران را ممنوع کردند. در نتیجه، جوامع محلی، مساجد، کلیساها، معابد، رستوران‌ها، سینما، حمل‌ونقل، هتل‌ها، مکان‌های دیدنی، بازارها و مغازه‌ها همگی در حال تجربه یک تأثیر سریع هستند (احمد و همکاران^۱، ۲۰۲۰). در واقع همه‌گیری کرونا بر هر سه بخش اقتصادی کشاورزی، صنعت و خدمات تأثیر منفی داشته است (بگوم و همکاران^۲، ۲۰۲۰). یک نظرسنجی اخیر نشان داد که محدودیت‌های قرنطینه علت اصلی کاهش مصرف، اشتغال، انتظارات تورمی کمتر و کاهش پرداخت وام مسکن در خانوارهای ایالات متحده بودند (ایسلام و همکاران^۳، ۲۰۲۰). تجزیه و تحلیل مناطق در آلمان نیز، تأثیرات منفی قابل توجه کووید ۱۹ را به‌ویژه بر درآمد و آموزش تحصیلی خانوارها نشان می‌دهد (الرت^۴، ۲۰۲۱). پیامدهای اقتصادی کووید ۱۹ بر شرق آفریقا نیز با اثراتی بر هزینه‌های سلامت، اوضاع اشتغال و معیشت، رکود اقتصادی و ناامنی غذایی همراه بوده است (کاسن و اندریس^۵، ۲۰۲۱).

این تأثیرات، برای جوامع و اقشار مختلف نیز یکسان نبوده است. به‌طور مثال، طبقه پایین و تهیدست جامعه، امکان در خانه ماندن را ندارد و تاب‌آوری اقتصادی اندکی دارند. از سوی دیگر، طبقات اجتماعی، دسترسی متفاوتی به خدمات پزشکی و درمانی دارند. تعطیلی کسب‌وکارهای خرد برای طبقه پایین، فلج‌کننده است و موجب افزایش بیکاری و کاهش درآمد گروه‌های تهیدست جامعه شده است (ایمانی جاجرمی^۶، ۱۳۹۹). پژوهشی در هند به‌طور انتقادی در مورد وضعیت کارگران مهاجر غیررسمی که در دوران قرنطینه گرفتار شده‌اند، بحث می‌کند. تحلیل آن‌ها نشان می‌دهد که در دوران کرونا، چگونه فقر، کار غیررسمی و ناامن و نابرابری، آسیب‌پذیری میلیون‌ها کارگر مهاجر را افزایش داده است (پاوار^۷، ۲۰۲۰). در ایالات متحده نیز، مشاهده شد نرخ بیکاری برای مهاجران نسبت به متولدین بومی، افزایش بیشتری داشته است (کلارک و همکاران^۸، ۲۰۲۰).

اقدامات ایزوله‌سازی شخصی برای افرادی که خانه‌های وسیع و مناطق پیاده‌روی و اینترنت سریع دارند، آسان‌تر است. افرادی که در خانه‌های بیش‌ازحد شلوغ زندگی می‌کنند، دسترسی نامناسبی به اینترنت دارند، یا مؤسساتی چون زندان‌ها، بازداشتگاه‌ها و اردوگاه‌ها، آسیب‌پذیرتر خواهند بود. کسانی که مشاغل ناامن و معمولی دارند، اولین کسانی بودند که از کار اخراج شدند و با بیکاری روبرو شدند، همراه با تأثیراتی که بر سلامت جسمانی و روانی آن‌ها وارد شد (وان برنولد و همکاران^۹، ۲۰۲۰). اعمال سیاست‌هایی چون فاصله‌گذاری اجتماعی و تعطیلی مراکز تجمع و تعامل

1. Ahmad et al.
2. Begum et al.
3. Islam et al.
4. Ehlert
5. Kassegn & Endris
6. Pawar
7. Clark et al.

مانند پارک‌ها، کافه‌ها، زیارتگاه‌ها، مدارس، دانشگاه‌ها، باشگاه‌ها و مانند آن‌ها، پیامدهای اجتماعی خاصی را به دنبال خواهد داشت که تأثیر آن بر گروه‌های اجتماعی اقتصادی، متفاوت خواهد بود. برای مثال بسیاری از کسب‌وکارهای وابسته به رونق زندگی اجتماعی مانند غذافروشی‌ها، فعالیت‌های ورزشی، آرایشگاه‌ها و کافی‌شاپ‌ها در کوتاه‌مدت کساد شده و چه‌بسا با تداوم بحران، ورشکست شوند (ایمانی جاجرمی، ۱۳۹۹).

در دوران کرونا وضعیت اقتصادی اجتماعی ضعیف در سلامت روانی از جمله افسردگی، اضطراب، مشکلات خواب و ناراحتی روانی در بزرگسالان و نوجوانان، دخیل بوده است (اف آقبروتیمی^۱، ۲۰۲۰؛ همدانی و همکاران^۲، ۲۰۲۰). افرادی که در شرایط بد اقتصادی و اجتماعی زندگی می‌کنند، کسانی که بی‌خانمان هستند، کارگران مهاجر و پناهندگان با آسیب‌پذیری بیشتری مواجه شده‌اند. مضاف بر آن، این گروه‌ها اغلب در دسترسی به خدمات بهداشتی و در پابندی به درمان با مشکل بیشتری روبرو هستند (آراگونا و همکاران^۳، ۲۰۲۰). به‌طور مثال، در انگلستان، تعداد بیماران به ازای هر پزشک عمومی، در محروم‌ترین مناطق ۱۵ درصد بیشتر از نواحی دارای کمترین محرومیت است و لذا محتمل است که پیامدهای کووید ۱۹ در مناطق محروم و جوامع حاشیه‌نشین بیشتر باشد (بامبرا و همکاران^۴، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، همه‌گیری، نابرابری‌های آموزشی را از نظر نژادی و قومی تقویت می‌کند چراکه برخی خانوارها درآمد مناسب برای تأمین مخارج آموزش از راه دور را نداشتند (وی فرانسیس و ای ولر^۵، ۲۰۲۱).

کانتامنی^۶ (۲۰۲۰) در پژوهش خود به شرح چگونگی تأثیرات متفاوت شیوع همه‌گیری کووید ۱۹ بر کارگران رنگین‌پوست، افراد کم‌درآمد و زنان آمریکایی پرداخت. یافته‌های دمنچ و همکاران^۷ (۲۰۲۰) نیز نشان می‌دهد میزان بروز و مرگ‌ومیر ناشی از کووید ۱۹ در همه ایالت‌های برزیل افزایش یافته است و این موضوع در میان کسانی که نابرابری اقتصادی بیشتری دارند، مشهودتر است. مطالعه شامی و همکاران^۸ (۲۰۲۰) نشان داده است ارتباط مثبتی بین تأثیر اجتماعی و اقتصادی تعطیلی‌ها با رنج افراد فقیر و همچنین با افزایش قیمت نیازهای اساسی در دوره شیوع کووید ۱۹ در بنگلادش وجود دارد. مطابق با نتایج پژوهش سینق و همکاران^۹ (۲۰۲۱) در طول قرنطینه‌ی کووید ۱۹، مشکلات دسترسی به داروها و مراقبت‌های بهداشتی، کاهش مصرف مواد غذایی، کاهش درآمد یا از دست دادن شغل از سوی گروه‌های مختلف مردم به‌ویژه اقشار ضعیف جامعه مطرح شده است. مطابق پژوهش اسپچس و همکاران^{۱۰}

1. F. Agberotimi
2. Hamadani et al.
3. Aragona et al.
4. Bambra et al.
5. V. Francis & E. Weller
6. Kantamneni
7. Demenech et al.
8. Shammi et al.
9. Singh et al.
10. Aspachs et al.

(۲۰۲۱) که با استفاده از داده‌های سوابق بانکی بر روی سه میلیون نفر در اسپانیا انجام گرفته است، در نبود مداخلات دولتی، نابرابری در دوره همه‌گیری کووید ۱۹ بیش از ۳۰ درصد افزایش یافته است. مطابق پژوهش ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹) بحران کووید ۱۹ بر حوزه‌هایی چون خانواده و آموزش، روابط کار و برخی گروه‌های اجتماعی مانند زنان، کودکان، صاحبان مشاغل خرد و مهاجران، بیشترین پیامدها را داشته است. دلیری و اسعدی (۱۴۰۰) نیز از پژوهش خود چنین نتیجه گرفته‌اند که متغیرهای مخارج دولت، آب‌وهوای ناسالم، سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی بر ابتلا به کرونا نقش توضیح‌دهندگی دارند.

بنابر آنچه مطرح شد، مشاهده می‌شود نه تنها همه‌گیری کرونا به‌طور مستقیم بر زیست مردم تأثیر منفی گذاشته است، بلکه سیاست‌های در پیش گرفته شده برای کنترل آن، صدماتی را بر جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی مردم وارد ساخته است. چالش اصلی‌تر را می‌توان در «نابرابری» اثرات بر جوامع و گروه‌های مختلف مردم دید. چنانکه قریب به اتفاق پژوهش‌ها (ماری دل‌آلمو و همکاران، ۲۰۲۱؛ لیتل و همکاران، ۲۰۲۱؛ خانی جهانی و تُماسُنی، ۲۰۲۱؛ وان بارنولد و همکاران، ۲۰۲۰) بر آسیب‌پذیری بیشتر جوامع ضعیف نسبت به جوامع غنی‌تر حکایت دارند. باین وجود، پژوهش‌هایی نیز (قاسمی، ۱۳۹۹) همه‌گیری کرونا را در رسته مخاطرات دموکراتیک قرار داده‌اند به این معنی که همه شهروندان در مقابل آن برابر هستند.

در راستای پژوهش‌های فوق، پژوهش حاضر سعی نموده است با جامعیت بیشتری به موضوع نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی در دوره همه‌گیری کرونا بپردازد. استفاده از طیف متنوع و جامعی از شاخص‌های مطرح شده در پژوهش‌های پیشین، بهره‌گیری از مدل‌های آماری مبتنی بر پرسشنامه، سنجش موضوع نابرابری در مقیاس خانوارهای شهری و بررسی موضوع در دو گروه اقشار مرفه و ضعیف را می‌توان از مهم‌ترین تفاوت‌های پژوهش حاضر نسبت به پژوهش‌های پیشین قلمداد نمود.

از همین رو، پژوهش حاضر تلاش دارد اثرات متفاوت و نابرابر اقتصادی و اجتماعی همه‌گیری کرونا بر جوامع شهری را مورد تحلیل قرار دهد. در واقع فرض پژوهش حاضر این است که همه‌گیری کرونا اثرات منفی شدیدتری بر گروه‌های ضعیف گذارده است و در صورت اثبات چنین فرضی، دولت‌ها و مقامات موظف به حمایت‌های بیشتر از اقشار ضعیف هستند. دو سؤال اصلی پژوهش حاضر عبارتند از:

- اصلی‌ترین متغیرهای اقتصادی و اجتماعی متأثر از همه‌گیری کرونا در جوامع شهری چه هستند؟
- همه‌گیری کرونا در کدام حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی بر نابرابری اقشار و طبقات مختلف مردم دامن

زده‌اند؟

۲- مواد و روش

۲-۱- معرفی محدوده مورد مطالعه

شهر شیراز، مرکز استان فارس در جنوب غربی ایران قرار گرفته است. این شهر با ارتفاع ۱۴۸۶ متری از سطح دریا و در منطقه کوهستانی زاگرس واقع شده و آب‌وهوای معتدلی دارد. به اذعان آمارهای مختلفی که در مقیاس کل کشور ارائه می‌شوند چنین استنباط می‌شود که شهر شیراز جزو شهرهایی است که در شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی از جایگاه نسبتاً مطلوبی در قیاس با سایر شهرها برخوردار است (مهندسین مشاور شهر و خانه، ۱۳۸۸). با این وجود، این شهر بیش از ۱/۵ میلیون نفری همانند تمامی شهرهای بزرگ کشور، طیف متنوعی از اقلشار و دهک‌های اقتصادی را در خود جای داده است که به شکل جدایی‌گزینی محلات فقیر و غنی خودنمایی می‌کند. از همین رو، در راستای هدف پژوهش حاضر، دو محله نیایش و پانصد دستگاه به سبب ساختار اقتصادی و اجتماعی متمایزشان انتخاب شده‌اند (شکل ۱).

شکل ۱- موقعیت جغرافیایی محلات مورد مطالعه

محلّه نیایش از جمله محلات مرفه‌نشین شهر شیراز است که نام آن از خیابانی به همین نام در محلّه گرفته شده است. خیابان نیایش یکی از خیابان‌های لوکس شیراز با کافه‌ها و رستوران‌های متنوع است که به سبب دسترسی راحت به مناطق پیرامونی و قرار گرفتن در میان باغات، املاک آن از ارزش و قیمت بالایی برخوردارند. در مقابل، محلّه پانصد دستگه را می‌توان جزو محلات فقیرنشین دانست که در بخش جنوبی شهر شیراز قرار گرفته است. این محلّه در کنار قبرستان دارالرحمه قرار گرفته و نه تنها به لحاظ اقتصادی، بلکه به لحاظ کالبدی نیز با شرایط مطلوبی همراه نیست.

۲-۲- روش انجام پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و پیمایش میدانی است. پژوهش به روش کمی و دارای ماهیت کاربردی است. بر این اساس، در ابتدا از طریق مروری بر ادبیات موضوعی، متغیرهای اقتصادی و اجتماعی جوامع شهری که در پی همه‌گیری کرونا تحت تأثیر قرار گرفته‌اند، شناسایی و در جدول ۱ مشخص گردیده‌اند. در گزینش متغیرهای جدول ۱ سعی شده است چهار پیش شرط زیر برقرار باشد:

الف- متغیرها با شرایط جامعه ایرانی انطباق داشته باشند،

ب- در مقیاس شهری (و نه ملی و بین‌المللی) مطرح باشند،

ج- در یکی از حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و بهداشتی قرار داشته باشند،

د- مطابق پژوهش‌های پیشین، همه‌گیری کرونا بر آن‌ها تأثیر منفی گذاشته باشد.

به‌عنوان مثال، متغیری چون «دسترسی به آب سالم» از آن جهت که در جامعه ایران بالأخص شهر شیراز، چندان مطرح نبوده است، و یا متغیر «روابط و تعاملات در فضای مجازی» از آن جهت که در دوره همه‌گیری کرونا ارتقا یافته است، و نیز متغیر «درآمد کشورها» از آن جهت که در مقیاس ملی قابل طرح بوده است، در جدول ۱ برای بررسی در این پژوهش ثبت نشده‌اند.

در راستای تبدیل جدول متغیرها به پرسشنامه، ابتدا هر متغیر به صورت یک سؤال با گزینه‌های ۵ تایی طیف لیکرت تدوین شده و سپس روایی و پایایی سؤالات مورد بررسی قرار گرفته است. روایی سؤالات از طریق مصاحبه با صاحب‌نظران کنترل گردیده و پایایی نیز با توجه به مقدار آزمون آلفای کرونباخ (۰/۸۱۳) برای ۳۰ پرسشنامه اولیه مورد تأیید قرار گرفته است. در ادامه، با توجه به هدف پژوهش مبنی بر ارزیابی بازتاب همه‌گیری کرونا بر نابرابری اقتصادی و اجتماعی جوامع شهری، دو محله با ساختار اقتصادی و اجتماعی متفاوت در شهر شیراز به عنوان محدوده‌های مورد مطالعه انتخاب شده‌اند. محله نیایش به عنوان محله‌ای با ساختار اقتصادی و اجتماعی نسبتاً مناسب (مرفه) و محله پانصد دستگاہ به عنوان محله‌ای با ساختار اقتصادی و اجتماعی نسبتاً نامناسب (فقیر) مدنظر قرار گرفته‌اند. با توجه به اینکه بخشی از تحلیل داده‌ها به کمک مدل تحلیل عاملی اکتشافی انجام می‌پذیرد، از همین رو حجم نمونه می‌بایست حداقل ۳ تا ۵ برابر تعداد متغیرها (سؤالات) در نظر گرفته شود. از همین رو با توجه به اینکه ۲۴ متغیر در تحلیل مورد استفاده قرار می‌گیرند از همین رو ۱۰۰ پرسشنامه (بیش از ۴ برابر تعداد متغیرها) در محله نیایش و ۱۰۰ پرسشنامه نیز در محله پانصد دستگاہ توزیع شده است. در ادامه، داده‌های حاصل از پرسشنامه‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و به کمک مدل‌های تحلیل عاملی اکتشافی و رگرسیون چندمتغیره خطی موردسنجش قرار گرفته‌اند.

۳- نتایج و بحث

پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌ها در نرم‌افزار SPSS وارد شده و ماتریس اولیه اطلاعات تهیه شده است. این ماتریس شامل ۲۰۰ ردیف و ۲۴ ستون (هر ستون به ازای یک متغیر) است. پیش از دریافت نتایج تحلیل عاملی، ضروری است چند آزمون برای اعتبارسنجی داده‌ها انجام پذیرد. مطابق **جدول ۲**، آزمون‌های اولیه، مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی را تأیید می‌کند.

جدول ۲- مقادیر آزمون‌های اعتبارسنجی داده‌ها

آزمون	مقدار بدست آمده	بازه قابل قبول	
آلفای کرونباخ	۰/۹۱۸	>۰/۷	
آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر مییر	۰/۸۷۲	>۰/۷	
آزمون کرویت بارتلت	کای اسکوتر	۲۰۰۵/۳۹۹	-
	درجه آزادی	۳۰۰	-
	سطح معناداری	۰/۰۰۰	<۰/۰۵

در ادامه ماتریس مقدماتی که نشان دهنده واریانس هر عامل است، استخراج شده است. این ماتریس تعداد و وزن عوامل نهایی حاصل از خلاصه‌سازی متغیرها را مشخص می‌کند. مطابق با جدول ۳ متغیرهای تبیین‌کننده موضوع در قالب ۵ عامل خلاصه می‌شوند. مقدار ویژه همه این عوامل بیشتر از ۱ است که بیانگر اعتبار عوامل استخراجی است. با توجه به اینکه مجموع واریانس تجمعی عوامل ۵ گانه برابر با ۶۱/۷۹ است، می‌توان گفت بیش از ۶۰ درصد از اثرات همه‌گیری کرونا بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم توسط این ۵ عامل تبیین می‌شود که آماره قابل قبولی است.

جدول ۳- مجموع واریانس تبیین شده عوامل تأثیرپذیر از همه‌گیری کرونا

عوامل	مجموع ضرایب عاملی چرخش داده شده		
	مقدار ویژه	درصد از واریانس	درصد از واریانس تجمعی
۱	۴/۷۸	۲۰/۵۵	۲۰/۵۵
۲	۲/۹۹	۱۲/۸۶	۳۳/۴۱
۳	۲/۵۱	۱۰/۷۹	۴۴/۲۰
۴	۲/۲۰	۹/۴۶	۵۳/۶۶
۵	۱/۸۹	۸/۱۳	۶۱/۷۹

پس از تعیین تعداد عوامل، به کمک ماتریس عاملی دوران یافته مشخص می‌شود هر یک از متغیرهای ۲۴ گانه با کدامیک از عوامل دارای بیشترین ارتباط است. مشخص شدن جایگاه متغیرها، شرایط را برای نام‌گذاری عوامل تسهیل می‌کند (جدول ۴).

جدول ۴- ماتریس عاملی دوران یافته و بارهای عاملی متغیرها

نام پیشنهادی عامل	۵	۴	۳	۲	۱	شاخص‌ها
بنیه اقتصادی خانوار					۰/۸۰۵	E1
					۰/۸۲۷	E3
					۰/۶۰۸	E4
					۰/۵۵۳	E5
					۰/۵۲۵	E6
					۰/۵۶۶	E8
					۰/۶۶۵	S1
					۰/۶۹۲	S2
					۰/۴۸۴	S6
					۰/۵۱۱	S8
حمایت دولتی		۰/۵۵۹				E7

نام پیشنهادی عامل	۵	۴	۳	۲	۱	شاخص‌ها
اعتماد عمومی به مسئولین				۰/۵۸۱		S9
				۰/۸۶۲		H1
				۰/۸۱۶		H2
				۰/۴۹۳		H4
سلامت جسمی و روانی			۰/۶۳۷			S4
			۰/۴۴۷			S7
			۰/۵۲۰			H3
			۰/۶۵۰			H5
هزینه خانوار		۰/۵۲۷				E2
		۰/۶۹۲				E9
تعاملات اجتماعی	۰/۸۷۹					S3
	۰/۵۹۳					S5
	۰/۶۳۷					S10

همان‌طور که در **جدول ۴** مشاهده می‌شود، ۱۰ متغیر با عامل اول، ۵ متغیر با عامل دوم، ۴ متغیر با عامل سوم، ۲ متغیر با عامل چهارم و ۳ متغیر با عامل پنجم بیشترین ارتباط را داشته‌اند. از همین رو این عوامل ۵ گانه باید به نحوی نام‌گذاری شوند که بتوانند معرف متغیرهای زیرمجموعه خود باشند. از همین رو، سعی گردیده است متناسب‌ترین نام برای هر عامل انتخاب شود.

پس از این مرحله، میانگین نظرات ساکنین هر محله نسبت به هر متغیر محاسبه شده است تا اختلاف محلات به تفکیک هر متغیر مشخص شود. این اختلاف را می‌توان مبین تفاوت تأثیرپذیری محلات از همه‌گیری کرونا قلمداد نمود. همان‌طور که در **جدول ۵** مشاهده می‌شود همه‌گیری کرونا بر تمامی متغیرهای ۲۴ گانه در هر دو محله نیایش و پانصد دستگاه، اثرات منفی بر جای گذاشته است؛ اما تأثیر همه‌گیری کرونا در دو محله، یکسان نبوده است و ساکنین محله پانصد دستگاه بیش از ساکنین محله نیایش تحت تأثیر [منفی] قرار گرفته‌اند. باین‌وجود تأثیر همه‌گیری کرونا در متغیرهایی همچون «اعتماد عمومی به مسئولین»، «محدودیت‌های سفر و گردش»، «دیدوبازدید با دوستان و آشنایان»، «برگزاری مراسم جمعی شادی و عزا» و «حمایت مالی دولت» برای هر دو محله دارای بازتابی نسبتاً مشابه بوده است. در مقابل، همه‌گیری کرونا در متغیرهای «تهیه وسایل آموزش مجازی»، «مصرف خوراکی و مواد غذایی»، «تأمین کالاهای اساسی»، «ناامنی، جرم و جنایت»، «مصرف پوشاک» و «اشتغال و کسب‌وکار» برای دو محله از اختلافی محسوس خبر می‌دهد که در آن ساکنین محله پانصد دستگاه (محله فقیرنشین) با اثرات منفی بسیار جدی‌تری مواجه شده‌اند.

جدول ۵- مقایسه اثرات کرونا در دو محله نیایش و پانصد دستگاه

عامل	متغیرها	میانگین نظرات ساکنین دو محله در خصوص تأثیرپذیری منفی از همه‌گیری کرونا			
		نیایش	پانصد دستگاه	اختلاف محلات	
بنیه اقتصادی خانوار	E1	درآمد خانوار	۳/۲۸	۴/۳۸	۱/۱۰
	E3	اشتغال و کسب‌وکار	۳/۲۷	۴/۴۷	۱/۲۰
	E4	تأمین کالاهای اساسی	۳/۰۹	۴/۴۸	۱/۳۹
	E5	مصرف خوراکی و مواد غذایی	۲/۳۹	۴/۱۶	۱/۷۷
	E6	مصرف پوشاک	۲/۸۲	۴/۱۴	۱/۳۲
	E8	مسکن (هزینه خرید، نگهداری)	۳/۵۰	۴/۶۱	۱/۱۲
	S1	کیفیت آموزش و تحصیل	۳/۳۴	۴/۴۸	۱/۱۴
	S2	تهیه وسایل آموزش مجازی (لپ‌تاب، موبایل، اینترنت)	۲/۶۶	۴/۴۷	۱/۸۱
	S6	اختلافات و خشونت خانوادگی	۲/۶۷	۳/۵۴	۰/۸۷
	S8	ناامنی، جرم و جنایت	۲/۶۷	۴/۰۴	۱/۳۶
حمایت دولتی	E7	حمایت مالی دولت	۴/۳۶	۴/۶۹	۰/۳۳
	S9	اعتماد عمومی به مسئولین	۴/۵۵	۴/۶۸	۰/۱۲
	H1	خدمات بیمه درمانی	۳/۵۹	۴/۲۱	۰/۶۲
	H2	هزینه خدمات بهداشتی و درمانی	۳/۸۷	۴/۳۲	۰/۴۵
سلامت جسمی و روانی	H4	دسترسی به دارو و مراقبت بهداشتی	۳/۳۶	۴/۲۴	۰/۸۸
	S4	فعالیت‌های فرهنگی و مذهبی جمعی	۳/۶۹	۴/۰۷	۰/۳۸
	S7	بار مسئولیت زنان	۳/۶۲	۴/۱۱	۰/۴۹
	H3	سلامت روان (ترس، انزوا و افسردگی)	۳/۵۷	۴/۳۵	۰/۷۷
	H5	میزان تحرک و فعالیت بدنی	۳/۶۴	۴/۲۲	۰/۵۷
هزینه خانوار	E2	هزینه‌های خانوار	۳/۴۵	۴/۲۶	۰/۸۱
	E9	هزینه سفر و تفریح	۴/۰۷	۴/۵۸	۰/۵۱
تعاملات اجتماعی	S3	دیدوبازدید با دوستان و آشنایان	۴/۴۴	۴/۶۷	۰/۲۴
	S5	برگزاری مراسم جمعی شادی و عزا	۴/۴۳	۴/۶۷	۰/۲۴
	S10	محدودیت‌های سفر و گردش	۴/۵۶	۴/۷۰	۰/۱۴

در ادامه، ضروری است امتیاز محلات بر اساس عوامل ۵ گانه نیز محاسبه شود. به همین منظور، نخست مقدار عددی حاصل از ضرب «میانگین نظرات در هر متغیر» در «وزن متغیر» (که در اینجا وزن متغیر برابر با بار عامل متغیر است) محاسبه شده تا «امتیاز وزنی هر متغیر» بدست آید. در ادامه میانگین امتیازات وزنی متغیرهایی که در زیرمجموعه هر عامل قرار گرفته‌اند محاسبه شده تا امتیاز آن عامل مشخص شود (جدول ۶).

جدول ۶- مقایسه امتیاز خام محلات نیایش و پانصد دستگاه در عوامل ۵ گانه

محللات	عامل اول	عامل دوم	عامل سوم	عامل چهارم	عامل پنجم
نیایش	۱/۸۷	۲/۵۳	۲/۰۵	۲/۳۲	۳/۰۰
پانصد دستگاه	۲/۶۹	۲/۸۳	۲/۳۶	۲/۷۱	۳/۱۳
اختلاف محللات	۰/۸۲	۰/۳۰	۰/۳۱	۰/۳۹	۰/۱۳

همان‌گونه که در جدول ۶ مشاهده می‌شود در تمامی عوامل ۵ گانه، ساکنین محله پانصد دستگاه تأثیرات منفی بیشتری را نسبت به ساکنین محله نیایش متحمل شده‌اند که این مسئله حکایت از افزایش شکاف و نابرابری میان این دو محله فقیر و غنی شهری دارد. نکته قابل توجه تفاوت محسوس اثرات همه‌گیری کرونا در عامل اول (بنیه اقتصادی خانوار) است.

اگرچه یافته‌ها فرضیه پژوهش مبنی بر افزایش نابرابری اقتصادی و اجتماعی جوامع شهری در پی همه‌گیری کرونا را تأیید نموده‌اند، اما این سؤال مطرح می‌شود که از میان عوامل ۵ گانه، کدامیک پیامد منفی پررنگ‌تری بر وضعیت خانوارها داشته است. از همین رو در ادامه به کمک مدل رگرسیون خطی چندمتغیره، ارتباط میان عوامل ۵ گانه (متغیرهای مستقل) و سؤال نهایی پرسشنامه (متغیر وابسته) - که در آن میزان تأثیر همه‌گیری کرونا بر وضعیت اقتصادی اجتماعی کلی خانوار پرسیده شده است - مورد بررسی قرار گرفته است. لازم به ذکر است، از آنجاکه این احتمال وجود دارد که تأثیر عوامل یاد شده برای خانوارهای فقیر و غنی متفاوت باشد؛ از همین رو تحلیل رگرسیون برای هر یک از محللات به‌طور جداگانه انجام شده است (جدول ۷).

جدول ۷- ضرایب عوامل ۵ گانه در مدل رگرسیونی

	محله نیایش					محله پانصد دستگاه				
	R: ۰/۸۰۷ R Square: ۰/۳۶۹ Durbin-Watson: ۱/۹۷۷					R: ۰/۶۷۲ R Square: ۰/۴۵۲ Durbin-Watson: ۱/۹۸۰				
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta			B	Std. Error	Beta		
Constant	۴/۱۸۲	۰/۱۱۴		۳۶/۷۸۴	۰/۰۰	۴/۱۷۰	۰/۱۰۸		۳۸/۴۷۸	۰/۰۰
عامل ۱	۰/۶۰۳	۰/۱۰۱	۰/۵۱۸	۵/۹۸۱	۰/۰۰	۰/۴۸۹	۰/۱۲۶	۰/۳۳۷	۳/۸۷۶	۰/۰۰
عامل ۲	۰/۱۶۹	۰/۰۸۳	۰/۱۶۹	۲/۰۴۴	۰/۰۴۴	۰/۲۵۳	۰/۰۹۳	۰/۲۳۱	۲/۸۳۱	۰/۰۰۸
عامل ۳	۰/۲۷۶	۰/۱۰۲	۰/۲۲۸	۲/۷۱۵	۰/۰۰۸	۰/۲۸۳	۰/۰۷۴	۰/۳۳۰	۳/۸۴۴	۰/۰۰۰
عامل ۴	۰/۳۲۸	۰/۰۸۸	۰/۳۱۸	۳/۷۲۰	۰/۰۰۰	۰/۳۳۰	۰/۰۹۶	۰/۳۰۶	۳/۴۵۱	۰/۰۰۱
عامل ۵	۰/۲۷۲	۰/۰۹۳	۰/۲۴۳	۲/۹۲۳	۰/۰۰۴	۰/۲۱۳	۰/۰۷۹	۰/۲۳۹	۲/۶۹۹	۰/۰۰۹

گرچه می‌توان از **جدول ۷**، تفسیرهای متعددی را ارائه نمود اما با توجه به هدف پژوهش، صرفاً به تحلیلی بر روی مقادیر ضریب بتای استاندارد نشده اکتفا می‌شود. از بررسی مقادیر ستون یاد شده، اولین نکته‌ای که به‌وضوح دیده می‌شود وزن (تأثیر) بالای عامل اول در ذهنیت اهالی نسبت به تأثیر اقتصادی اجتماعی همه‌گیری کرونا بر زندگی آن‌هاست؛ به عبارت دیگر، اهالی هر دو محله این ذهنیت را دارند که همه‌گیری کرونا در عامل اول (بنیه اقتصادی خانوارها) بیشترین آسیب را بر آن‌ها وارد نموده است. نکته دوم آن است که با مقایسه زوجی هر یک از عوامل در محلات، مشاهده می‌شود که به‌جز عوامل سوم و چهارم که تقریباً در هر دو محله دارای وزن برابر هستند، در محله پانصد دستگاه عامل دوم ضریب بتای بیشتری نسبت به محله نیایش دارد و برای عوامل اول و پنجم وضعیت برعکس است. این مسئله را می‌توان چنین تفسیر نمود که «حمایت دولتی» به میزان قابل توجهی می‌تواند اثرات منفی اقتصادی اجتماعی همه‌گیری کرونا را بر اقشار ضعیف کاهش دهد، درحالی‌که برای اقشار مرفه، این مسئله می‌تواند از طریق بهبود «بنیه اقتصادی خانوار» و «تعاملات اجتماعی» میسر شود.

در پایان به‌منظور شناسایی عواملی که باید در اولویت اقدام مسئولین دولتی و مدیران شهری قرار گیرند، نیاز است که امتیاز نهایی عوامل برای هر یک از محلات محاسبه شود. این امتیاز را می‌توان از ضرب مقدار عددی «ضریب بتای عامل» در «امتیاز خام عامل» به دست آورد که پیش‌تر در **جدول ۶** و **۷** محاسبه شده بودند. خروجی این امتیازدهی به‌صورت شکل ۲ قابل مشاهده است.

شکل ۲- مقایسه امتیاز نهایی محله نیایش و پانصد دستگاه در عوامل ۵ گانه (نویسندگان، ۱۴۰۰)

مطابق **شکل ۲**، در هر دو محله اولویت اول باید بر روی ارتقای «بنیه اقتصادی خانوار» متمرکز شود اما در مورد اولویت‌های بعدی، وضعیت برای دو محله متفاوت است. چنانکه در محله پانصد دستگاه توجه به عامل «هزینه خانوار» و «حمایت دولتی» در اولویت‌های دوم و سوم هستند اما در محله نیایش توجه به عامل «تعاملات اجتماعی» و «هزینه خانوار» باید در اولویت دوم و سوم قرار گیرند.

۴- جمع‌بندی و پیشنهادها

بر هیچ‌کس پوشیده نیست که همه‌گیری کرونا همانند سایر مخاطرات و تهدیداتی که بشر با آن روبرو شده است، آثار و تبعات منفی متعددی را در پی داشته است. با این وجود، پیامدهای همه‌گیری کرونا از یک‌سو در زمینه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، بهداشتی، سلامت و ... متفاوت بوده است و از سوی دیگر، تبعات آن بر جوامع مختلف نیز با شدت و ضعف همراه بوده است. همین مسئله سبب شده است همه‌گیری کرونا نه تنها به‌عنوان یک بیماری، صرفاً تهدیدی برای حوزه سلامت و بهداشت باشد بلکه نظام اقتصادی و اجتماعی شهرها و کشورها را نیز درگیر کند. از همین رو، شناسایی متغیرهای اقتصادی و اجتماعی که از این همه‌گیری متأثر شده‌اند و نیز تفاوت این اثرات بر اقشار مختلف مردم به‌عنوان مباحث اصلی پژوهش حاضر دنبال شده است.

پژوهش حاضر با شناسایی متغیرهای مختلف اقتصادی و اجتماعی از منابع معتبر داخلی و خارجی شروع شده و با تحلیل این متغیرها در دو محله مرفه‌نشین و فقیرنشین در شهر شیراز دنبال شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد پیامدهای منفی همه‌گیری کرونا بر جوامع شهری به ترتیب در ۵ عامل «بنیه اقتصادی خانوار»، «حمایت دولتی»، «سلامت جسمی و روانی»، «هزینه خانوار» و «تعاملات اجتماعی» خود را نشان داده است. همچنین بر مبنای مقایسه صورت پذیرفته میان دو محله مرفه و فقیر در شهر شیراز، این مسئله به‌وضوح خودنمایی می‌کند که جوامع فقیرتر نسبت به جوامع مرفه‌تر، به میزان بیشتری از تبعات منفی این همه‌گیری متأثر شده‌اند. در واقع می‌توان چنین استنباط نمود که همه‌گیری کرونا بر نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مختلف افزوده است.

مقایسه پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین بیانگر همسویی نتایج در مورد پیامدهای شدید اقتصادی و اجتماعی کووید ۱۹ بر جوامع است و بیشترین تفاوت به روش پژوهش برمی‌گردد. در انطباق با پژوهش **کانتامنی (۲۰۲۰)**، **دمنج و همکاران (۲۰۲۰)** و **ایمانی جاجرمی (۱۳۹۹)**، بازتاب پیامدهای همه‌گیری کرونا بر محلات فقیر، افراد کم‌درآمد و گروه‌های خاص اجتماعی بیشتر است. پژوهش **شامی و همکاران (۲۰۲۰)** نیز به نتایج مشابهی رسیده‌اند. به اعتقاد آن‌ها در دوران همه‌گیری کووید ۱۹، دشواری در تأمین کالاهای اساسی و اشتغال در محلات فقیرنشین به تشدید نابرابری‌ها منجر شده است. در حالی که **سینق و همکاران (۲۰۲۱)** بیان می‌دارند که در طول قرنطینه کووید ۱۹، ۸۳ درصد از پاسخ‌دهندگان دارای دشواری در دسترسی به مراقبت‌های سلامتی بهداشتی بوده‌اند، در پژوهش حاضر نیز دومین عامل تأثیرگذار در پیامدهای همه‌گیری کرونا بر جوامع شهری عامل حمایت دولتی است که دسترسی به دارو و مراقبت بهداشتی یکی از شاخص‌های آن است. عامل حمایت دولتی در پژوهش **اسپچس و همکاران (۲۰۲۱)** نیز جزو مهم‌ترین عوامل در دوره همه‌گیری کرونا ذکر شده است. البته بسیاری از پژوهش‌ها همچون پژوهش **عابدی و فراهانی (۱۳۹۹)** و **دلیری و اسعدی (۱۴۰۰)** موضوع تأثیرات کرونا را بر بخش‌های کلان اقتصادی دنبال نموده‌اند در حالی که پژوهش حاضر سعی نموده است تأثیرات کرونا را در سطح اقتصاد خرد و خانوارها بررسی نماید.

با توجه به اینکه ارتقای عوامل «بنیه اقتصادی خانوار»، «هزینه خانوار» و «حمایت دولتی» جزو اولویت‌های نخست برای اقشار ضعیف تلقی می‌شوند از همین رو به‌عنوان یک سیاست کلان پیشنهاد می‌شود دولت‌ها قبل و حین بحران، نسبت به شناسایی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر اهتمام ورزند و پس از بحران نیز بازپروری و پشتیبانی از این قشر را در اولویت اقدامات خود قرار دهند. توجه به این مسئله از این جهت که پیامدهای اجتماعی به‌مرور و با گذشت زمان خودنمایی می‌کنند از اهمیتی دوچندان برخوردار است، حال آنکه غفلت نسبت به حمایت اقتصادی از اقشار آسیب‌دیده، می‌تواند نارضایتی‌های اجتماعی را در پی داشته و در نهایت به بروز اعتراضات منتهی شود.

اگر بتوان دو محله موردبررسی در این پژوهش را نماینده جوامع شهری مرفه و فقیر قلمداد نمود، آنگاه می‌توان گفت افزایش نابرابری‌ها در عامل «بنیه اقتصادی خانوار» بیش از سایر عوامل مشهود است. همچنین بر مبنای یافته‌های تفصیلی‌تر، این افزایش نابرابری‌ها در متغیرهایی همچون «تهیه و وسایل آموزش مجازی»، «مصرف خوراکی و مواد غذایی»، «تأمین کالاهای اساسی»، «ناامنی، جرم و جنایت»، «مصرف پوشاک» و «اشتغال و کسب‌وکار» به اوج خود می‌رسد. به عبارتی می‌توان گفت پیامدهای منفی همه‌گیری کرونا در متغیرهای ذکر شده، خانوارهای ضعیف را بیشتر تحت‌الشعاع قرار داده است. از همین رو می‌توان راهبردهای زیر را با هدف کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی دنبال نمود:

- توانمندسازی و مهارت‌آموزی اقشار ضعیف به‌ویژه جوانان جویای کار، زنان سرپرست خانوار و ...
- در نظر گرفتن یارانه برای تأمین کالاهای اساسی خانوارهای نیازمند
- پر نمودن خلأ ناتوانی خانوارها در خرید تلفن همراه با جایگزینی آموزش مجازی از طریق رسانه‌های جمعی همچون تلویزیون
- استفاده از ظرفیت اصناف و سازمان‌های مردم‌نهاد برای عملیاتی کردن طرح‌هایی همچون ویزیت رایگان پزشک
- بسترسازی برای ارائه خدمات درمانی از راه دور (دیجیتال) با هدف کاهش هزینه خانوارها.

کتابنامه

ایمانی جاجرمی، حسین؛ ۱۳۹۹. پیامدهای اجتماعی شیوع کرونا در جامعه ایران. *نشریه ارزیابی تأثیرات اجتماعی*. شماره ۲. صص ۱۰۳-۸۷.

<https://sia.acecr.ac.ir/file/download/page/1589598188-6-...-.pdf>

جادران، فاطمه؛ یزدانی، حمیدرضا؛ ۱۳۹۹. شناسایی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی کلان برای مقابله با پیامدهای ویروس کرونا. *نشریه علوم مدیریت ایران*. سال ۱۵. شماره ۵۹. صص ۹۴-۶۳.

http://journal.iams.ir/article_336.html

دلیری، حسن؛ اسعدی، مرضیه؛ ۱۴۰۰. بررسی اثر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر گسترش همه‌گیری کووید ۱۹ در دنیا به روش تحلیل عاملی. *نشریه پژوهش سلامت*. دوره ۶. شماره ۳. صص ۲۵۲-۲۳۹.

<http://hrjbaq.ir/article-1-503-fa.html>

عابدی، محمد؛ فرهانی، علی؛ ۱۳۹۹. پیامدهای اقتصادی-اجتماعی ویروس کرونا با تأکید بر کشور ایران. اولین همایش ملی تولید دانش سلامتی در مواجهه با کرونا و حکمرانی در جهان پساکرونا. دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد. ۱۳۹۹/۰۸/۲۰.

[/https://civilica.com/doc/1127302](https://civilica.com/doc/1127302)

قاسمی، ایرج. ۱۳۹۹؛ پیامدهای کرونا بر شهر و شهرسازی آینده. *نشریه ارزیابی تأثیرات اجتماعی*. شماره ۲. صص ۲۵۳-۲۲۷.

<https://sia.acecr.ac.ir/file/download/page/1589598371-12-...-.pdf>

مهندسین مشاور شهر و خانه ۱۳۸۸؛ طرح جامع شهر شیراز. شورای عالی شهرسازی و معماری ایران.

Ahmad, T., Haroon, B., Hui, J., 2020. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) Pandemic and Economic Impact, *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 36: 1-6.

DOI: 10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2638

Aragona, M., Barbato, A., Cavani, A., Costanzo, G., Mirisola, C., 2020. Negative impacts of COVID-19 lockdown on mental health service access and follow-up adherence for immigrants and individuals in socio-economic difficulties, *Public Health*, 186: 52-56.

DOI: 10.1016/j.puhe.2020.06.055

Aspachs, O., Durante, R., Graziano, A., Mestres, J., Reynal-Querol, M., Montalvo, J.G., 2021. Tracking the impact of COVID-19 on economic inequality at high frequency, 16(3): 1-14.

DOI: 10.1371/journal.pone.0249121

Bambra, C., Riordan, R., Ford, J., Matthews, F., 2021. The COVID-19 pandemic and health inequalities, *Journal of Epidemiol Community Health*, 74: 964-968. DOI: 10.1136/jech-2020-214401

Begum, M., Farid, M., Alam, M. J., Barua, S., 2020. Covid-19 and Bangladesh: Socio- Economic analysis towards the future correspondence, *Asian Journal of Agricultural Extension, Economics & Sociology*, 38(9): 143-155. DOI: 10.20944/preprints202004.0458.v1

Clark, E., Fredricks, K., Woc-Colburn, L., Bottazzi, M., Weatherhead, J., 2020. Disproportionate impact of the COVID-19 pandemic on immigrant communities in the United States, *Plos Neglected Tropical Diseases*, 14(7): 1-9. DOI: 10.1371/journal.pntd.0008484

- Demenech, L. M., de Carvalho Dumith, S., Centena Duarte Vieira, M. E., Neiva-Silva, L., 2020. Income inequality and risk of infection and death by COVID-19 in Brazil, *Rev Bras Epidemiol*, 23: 1-12. DOI: [10.1590/1980-5497202000095](https://doi.org/10.1590/1980-5497202000095)
- Ehlert, A., 2021. The socio-economic determinants of COVID-19: A spatial analysis of German county level data, *Socio-Economic Planning Sciences*, DOI: [10.1016/j.seps.2021.101083](https://doi.org/10.1016/j.seps.2021.101083)
- F. Agberotimi, S., S. Akinsola, O., Oguntayo, R., O. Olaseni, A., 2020. Interactions Between Socioeconomic Status and Mental Health Outcomes in the Nigerian Context Amid COVID-19 Pandemic: A Comparative Study, *Frontiers in Psychology*, 11: 1-7. DOI: [10.3389/fpsyg.2020.559819](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.559819)
- Hamadani, J. D., Imrul Hasan, M., Baldi, A. J., Hossain, S. J., Shiraji, S., Alam Bhuiyan, M. S., Mehrin, S. F., Fisher, J., Tofail, F., Tipu, M. U., Grantham-McGregor, S., Biggs, B., Braat, S., Pasricha, S., 2020. Immediate impact of stay-at-home orders to control COVID-19 transmission on socioeconomic conditions, food insecurity, mental health, and intimate partner violence in Bangladeshi women and their families: an interrupted time series, *Lancet Glob Health*, 8(11): 1380-1389. DOI: [10.1016/S2214-109X\(20\)30366-1](https://doi.org/10.1016/S2214-109X(20)30366-1)
- Henao-Cespedes, V., Garcés-Gómez, Y. A., Ruggeri, S., Henao-Cespedes, T. M., 2021. Relationship analysis between the spread of COVID-19 and the multidimensional poverty index in the city of Manizales, Colombia, *The Egyptian Journal of Remote Sensing and Space Sciences*, DOI: [10.1016/j.ejrs.2021.04.002](https://doi.org/10.1016/j.ejrs.2021.04.002)
- Islam, M., Jannat, A., Al Rafi, D. A., Aruga, K., 2020. Potential Economic Impacts of the COVID-19 Pandemic on South Asian Economies: A Review, *World*, 1: 283-299. DOI: [10.3390/world1030020](https://doi.org/10.3390/world1030020)
- Kantamneni, N., 2020. The impact of the COVID-19 pandemic on marginalized populations in the United States: A research agenda, *Journal of Vocational Behavior*, DOI: [10.1016/j.jvb.2020.103439](https://doi.org/10.1016/j.jvb.2020.103439)
- Kassegn, A., Endris, E., 2021. Review on socio-economic impacts of 'Triple Threats' of COVID-19, desert locusts, and floods in East Africa: Evidence from Ethiopia, *Cogent Social Sciences*, 7: 1-28. DOI: [10.1080/23311886.2021.1885122](https://doi.org/10.1080/23311886.2021.1885122)
- Khanijahani, A., Tomassoni, L., 2021. Socioeconomic and Racial Segregation and COVID-19: Concentrated Disadvantage and Black Concentration in Association with COVID-19 Deaths in the USA, *Journal of Racial and Ethnic Health Disparities*, DOI: [10.1007/s40615-021-00965-1](https://doi.org/10.1007/s40615-021-00965-1)
- Little, C., Alsen, M., Barlow, J., Naymagon, L., Tremblay, D., Genden, E., Trosman, S., Iavicoli, L., van Gerwen, M., 2021. The Impact of Socioeconomic Status on the Clinical Outcomes of COVID-19; a Retrospective Cohort Study, *Journal of Community Health*, 46: 794-802. DOI: [10.1007/s10900-020-00944-3](https://doi.org/10.1007/s10900-020-00944-3)
- Mari-DellOlmo, M., Gotsens, M., Pasarín, M., Rodríguez-Sanz, M., Artazcoz, L., Garcia de Olalla, P., Rius, C., Borrell, C., 2021. Socioeconomic Inequalities in COVID-19 in a European Urban Area: Two Waves, Two Patterns, *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18: 1-12. DOI: [10.3390/ijerph18031256](https://doi.org/10.3390/ijerph18031256)
- Pawar, M., 2020. The Global Impact of and Responses to the COVID-19 Pandemic, *The International Journal of Community and Social Development*, 2(2): 111-120. DOI: [10.1177/2516602620938542](https://doi.org/10.1177/2516602620938542)
- Pereira, M., Oliveira, M., 2021. Poverty and food insecurity may increase as the threat of COVID-19 spreads, *Public Health Nutrition*, 23(17): 3236-3240. DOI: [10.1017/S1368980020003493](https://doi.org/10.1017/S1368980020003493)

- Shammi, M., Bodrud-Doza, M., Reza, A., M. Rahman, M., 2020. Psychosocial, and socio-economic crisis in Bangladesh due to COVID-19 pandemic: A perception-based assessment, *Frontiers in Public Health*, 8: 341, DOI: [10.3389/fpubh.2020.00341](https://doi.org/10.3389/fpubh.2020.00341)
- Singh, K., Kondal, D., Mohan, S., Jaganathan, S., Deepa, M., Venkateshmurthy, N. S., Jarhyan, P., Anjana, R. M., Narayan, K. M. V., Mohan, V., Tandon, N., K. Ali, M., Prabhakaran, D., Eggleston, K., 2021. Health, psychosocial, and economic impacts of the COVID-19 pandemic on people with chronic conditions in India: a mixed methods study, *BMC Public Health*, 21(685): 1-15. DOI: [10.1186/s12889-021-10708-w](https://doi.org/10.1186/s12889-021-10708-w)
- V. Francis, D., E. Weller, C., 2021. Economic Inequality, the Digital Divide, and Remote Learning During COVID-19, *The Review of Black Political Economy*, 0(0): 1-20. DOI: [10.1177/00346446211017797](https://doi.org/10.1177/00346446211017797)
- Van Barneveld, K., Michael Quinlan, P. K., Anne Junor, F. B., Anis Chowdhury, P. N. J., Stephen Clibborn, F., Chris F. Wright, S. F., Joseph Halevi, A. R., 2020. The COVID-19 pandemic: Lessons on building more equal and sustainable societies, *The Economic and Labour Relations Review*, 31(2): 1-25. DOI: [10.1177/1035304620927107](https://doi.org/10.1177/1035304620927107)
- Yadav, A., Iqbal, B. A., 2021. Socio-economic Scenario of South Asia: An Overview of Impacts of COVID-19, *South Asian Survey*, 28(1): 20-37. DOI: [10.1177/0971523121994441](https://doi.org/10.1177/0971523121994441)

